

Розділ I

ЛІНІЯ

Було то 1926 року. Я щойно прийшов молодим пілотом у компанію Латекоер, яка раніше за Аеропосталь та Ер-Франс налагодила лінію сполучення Тулуза—Дакар. Там я навчався свого ремесла. Так само, як решта моїх товаришів, я відбував належне новачкові стажування, щоб, зрештою, заслужити честь називатись поштовим. Пробні польоти, рейси Тулуза—Перпіньян, нудні лекції з метеорології в глибині промерзлого ангара. Острах навіювали нам незнані ще гори Іспанії, шанобу — пілоти-бувальці.

Тих бувальців ми зустрічали в ресторані. Насуплені, дещо відсторонені, вони, з поблажливою зверхністю, давали нам поради. І коли хто-небудь із них, повернувшись з Аліканте чи Касабланки, приходив пізніше за решту, у просякнутій дощем шкірянці, і хтось із нас несміливо розпитував про політ, лаконічні відповіді ветерана того грозового дня створювали в нашій уяві словнений пастками і небезпеками казковий світ, де несподівано виривають прямовисні скелі, а буревії здатні виривати з корінням кедри. Чорні дракони охороняють вхід у долину, а над гірськими хребтами спалахують корони блискавок. Бувальці вміло підживлювали нашу до них повагу. Але часом хто-небудь з них здобував собі також вічну шану, не повернувшись з чергового польоту.

Пригадую одне повернення Бюрі, який згодом таки розбився у Корб'єрах. Той старий пілот підсів до нашого столу і їв голосно плямкаючи, але ні слова не промовляючи, зсутулений

від втоми. Був то вечір наприкінці одного з тих непогожих днів, коли на всій лінії, від краю до краю, небо наскрізь гниле, і пілотів здається, гори гойдаються у брудній піні, як ті корабельні гармати, що у давніші часи зривалися з ланцюгів, у шторм, і трощили палубу. Довго дивлячись на Бюрі, я ковтнув слину і таки зважився запитати у нього, чи важкий був рейс. Бюрі не почув; наморщивши лоба, він схилився над своєю тарілкою. На відкритих літаках, в негоду, пілот визирав з-за вітрового скла, щоб ліпше бачити, і ляпаси вітру ще довго потім віддзвонювали йому у вухах. Зрештою, Бюрі звів голову, наче почув мене, прийшов до тями, і голосно розреготався. Його сміх викликав у мене захват, оскільки Бюрі сміявся нечасто, і той несподіваний регіт осяяв його втому. Він не став розводитись про свою звитягу, а мовчки жував собі далі. Але в монотонній атмосфері ресторану, серед клерків, що звільнялись тут від нікчемної напруги своїх буднів, цей товариш з утомленими плечима видався мені навдивовижу шляхетним; з-під його грубої шкаралуці визирнув на мить янгол, який переміг дракона.

Настав, нарешті, вечір, коли мене викликали до директорського кабінету. Директор коротко сказав:

— Завтра вилітаєте.

Я стояв і чекав, що зараз він мене відпустить. Але директор, помовчавши, докинув:

— Ви добре знаєте інструкції?

У ті часи мотори не відзначались такою надійністю, як теперішні. Часто вони, без жодного попередження, зупинялися з різким дзенькотом — наче скляний посуд побився. А як сідати, коли навколо самі скелясті кряжі іспанських гір? «У тих краях, якщо мотор вийшов з ладу, — казали ми, — літак, прощай! З халепи не вискочиш». Але літак можна замінити. Найважливіше, не наскочити на скелю. Тому нам під страхом найсуворішої кари заборонялось літати над морями хмар, що вкривали гори. Якщо мотор виходив з ладу, пілот, потрапивши в хмару білої कुделі, ризикував врізатись у скелю.

Ось чому того вечора, наостанку, повільний голос вкотре наполегливо радив мені:

— Приємно, звісно, йти над Іспанією за компасом над морем хмар хвацькому пілотові, але... — і ще повільніше, — ...але пам'ятайте, під тим морем хмар... вічність.

І ось, нараз, той погожий спокій, що постає перед очима, коли виходиш із хмар, набрав для мене іншого, невідомого значення. Лагідний затишок загрожував пасткою. Я уявляв собі неозорий білив полон отам, у мене під ногами. Там внизу, здавалось мені, панує не людська суєта, не гамір, не міська метушня, а іще більш пронизлива тиша, іще більш остаточний спокій. Той білястий глей став для мене межею між реальним та ірреальним, між знаним і незбагненим. І аж тоді я став здогадуватися, що видиме оком набуває сенсу тільки через культуру, цивілізацію, професію. Верховинцям теж знайоме море хмар. Однак вони не вбачають у ньому таємничої запони.

Вийшовши з кабінету я відчував підліткову гордість. На світанку мені, нарешті, доручать мою частку — пасажирів і африканську пошту. Але водночас мене мучили принизливі сумніви. Я не почувався по-справжньому підготовленим. В Іспанії обмаль запасних аеродромів; я боявся, що не знайду місця для посадки в разі непередбаченої поломки. Я схилився над негостинною мапою, не знаходячи жодної відповіді на свої сумніви. І з серцем, сповненим гордощів і остраху, як у переддень битви, я подався до свого приятеля Гійоме. Гійоме випередив мене на тих маршрутах. Він уже здобув ключі до підступного неба Іспанії. Тож міг би втаємничити мене у всі хитрощі.

Гійоме зустрів мене усмішкою.

— Я вже чув новину. Ти задоволений?

Він узяв із буфету пляшку портвейну і келишки і повернувся до мене, так само всміхаючись.

— Таку справу треба скропити. Побачиш, усе буде гаразд!

Він випромінював упевненість, як лампа випромінює світло, цей мій приятель Гійоме, якому судилося згодом досягти рекорду з поштових перельотів над Кордильєрами та Південною Атлантикою. А нині, за кілька років до того звершення, він сидів під лампою, що освітлювала його сорочку, схрестивши

руки й напрочуд доброзичливо всміхаючись, і мовив до мене так просто:

— Часом тобі допікатимуть бурі, туман, сніг. Тоді ти згадує тих, що літали раніше за тебе: що змогли подолати вони, ти теж зумієш подолати.

Але я таки розгорнув свою мапу і попросив його проглянути зі мною маршрут. І от, схилившись під лампою, обпершись на товаришеве плече, я віднайшов упевненість колежанських років.

Але яким же дивним був той урок географії! Гійоме не навчав мене даних про Іспанію, він навчав мене дружбі з Іспанією. Він розповідав мені не про водні ресурси, населення чи поголів'я худоби. Він розповідав не про Гвадіс, а про трое апельсинових дерев, що ростуть на межі поля край Гвадіса: «Ти зважай! Познач їх на мапі...». Відтак, три дерева забрали на моїй мапі більше місця, ніж Сьєрра-Невада. Він розповідав не про Лорку, а про ферму неподалік Лорки. Про життя на тій фермі. Про господаря. І про господиню. І, таким чином, подружжя, загублене у просторі за півтори тисячі кілометрів від нас, набирало незмірного значення. Міцно закріпившись на схилі гори, мов доглядачі маяка, вони завжди готові допомагати мандрівникам своїми вогнями-зірками.

Отак ми витягали з забуття, з незмірної далечини подробиці, невідомі жодним географам. Географів цікавить сама тільки Ебро, що тамує спрагу великих міст. І аж ніяк не струмок, що біжить поміж трав на захід від Мотріля, напуваючи три десятки квітів. «Зважай на струмок, він розмиває поле... Познач його теж на мапі». Ще б пак! Я пам'ятатиму про зміюку Мотріля! Невинна на вигляд, тихим своїм дзюрчанням вона могла приспати кількох жаб, але сама куняла тільки влівока. Вона чигала на мене, причаївшись на райському полі запасного аеродрому за дві тисячі кілометрів звідси, щоб за першої ж нагоди обернути мене у сніп вогню...

Я був готовий також до зустрічі з задиристими баранами, що пасуться на схилі, однак будь-якої миті можуть атакувати: «Тобі здається, смуга вільна. Аж тут, буц! Просто під шасі ки-